

Ғалым
МАЛДЫБАЕВ

ЖЫРЛАР...

ЖЫЛДАР...

*Ақын Ғалым Малдыбаев
1928 ж. Қызылжар.*

Ғалым МАЛДЫБАЕВ

ЖЫРЛАР...

ЖЫЛДАР...

**Ғалым Малдыбаевтың
шығармалары мен ақын жайында
жазылған естеліктер.**

**Петропавл қаласы
2012 ж.**

УДК 810.115.2(28)

ББК 81.1 рус.

Г 33

ISBN 978-601-7247-29-1

Шығырушы: Ғалым Малдыбаевтың балалары.

Жырлар... жылдар...

Бұл жинаққа ақын, жазушы, журналист, қоғам қайраткері Ғ. Малдыбаевтың әр жылдары қалам тербеген таңдаулы жыр жолдарының топтамасы енді. Сонымен қатар тарихи сырға толы суреттерді көріп, Ғалекең жайында жазылған естелік әңгімелерді оқи аласыздар.

Кітап ақынның туғанына 110 жыл толу құрметіне арналды.

47430

Жинақты баспаға әзірлеген Шашубай Малдыбаев

Петропавл қаласы

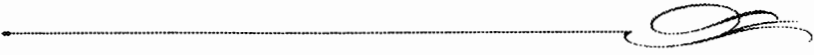
«Северный Казахстан» баспасы

2012 ж.

Северо-Казахстанская

областная библиотека

им. С. МУКАНОВА

*Артымда қалса ән - жырым,
Өлсемдағы жоқ арман.
Ұмытпа, мені, тірімін,
Өлеңім белгі қалдырған!*

Ғалым

*Уа, гүл далам, тамшыдай-ақ жазғаным,
Мен де өз дәнің, әнді өзіңе арнадым.
Ескі өмір мен жаңа заман бейнесін
Қарт зергердей өлеңіммен жалғадым.*

*Ешқашан мен ұмытпадым өткенді,
Ұзақ кештім терең, тайыз өткелді:
Жыр жазғанда ақын жаным елжіреп,
Ұрпақтарын, келешегін ескерді.*

*Келешекке қарадым зор сеніммен,
Бірге болдым қашан да мен еліммен.
Өз халықыма, өз еліме аяпбай
Қызмет қып, токтім маңдай терін мен.*

*Мен де елімнің тынымсыз бір ұлымын,
Сол ел үшін бар тілегім, ұғымым.
Көркейе бер, гүлдене бер әрдайым
О, қадірлі менің алтын тұғырым.*

*Тірлік - қонақ кімдер мәңгі тұрмақшы,
Ажал бір күн мені де алып ұрмақшы.
Өтей алса өз борышын жырларым,
Шіркін көңіл зор қанағат қылмақшы.*

*Аяулы елім, маған қалам алдырған,
Ұлым, қызым, келешек жас балдырған,
Бәйтеректің басындағы ұядай
Ескерткішім осы менің қалдырған.*

ОҚЫ, ОҚЫ ЖӘНЕ ОҚЫ

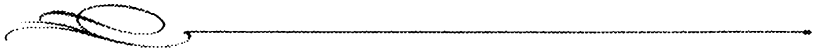
*Оқы, оқы және оқы -
Ғасыр сөзі тарихта.
Ұрпақтардың шын досы,
Шыққалы бұл сөз жарыққа.*

*Бар бала, ұл-қыз оқуға,
Келдің бүгін, қарағым.
Өмірге үлес қосуға
Құтты болсын қадамың.*

*Толқынындай теңіздің
Ағылдың бүгін білімге.
Сендер нұры өмірдің,
Қуанышы көңілдің,
Ие болдың сенімге.*

*Отанымның ұрпағы,
Жеткіпшегім өренім,
Сенсің ән мен жыр сәні
Сендер үшін өлеңім.*

БАЛҒА - ОРАҚ

*Алтын күннің нұрын берген,
Жер жүзіне Балға-Орақ,
Теңсіздерді шын теңгерген.
Балға-Орағым жалғыз-ақ.*

*Балға-Орағым балқытады,
Қатып қалған шеменді.
Көгендегі ағытады
Көгендеулі көп ерді.*

*Қызыл туды біз қорғаймыз,
Біз қорғаймыз жалшы тап.
Қызыл түмен біз жеңеміз.
Қызыл туде Балға-Орақ.*

МОСКВА

*Сәлем саған, Москва, кең даладан,
Ақ сақалды, ақ шашты ата-анадан.
Туған елдің жыр-күйін алып келдік.
Қойныңды аш, сыйға тартам бүгін саған.*

*Өзің көр, өзің айтышы артық, кемін,
Әр сөзің маған қуат берер сенің.
Қазақтың өнеріне назарың сал.
Ән шырқап алдарында тербелемін.*

*Москва — Отан төрі, өмір төрі,
Қуантты ұлы қала жылы лебі.
Қалықтап қазақ, әні аспанында,
Қойыны домбырамен күмбірледі.*

ЖҮКШІНІҢ ЖЫРЫ

*Түркістан - Сібір жолында
Он жыл жұмыс істедім
Жүктің кілті қолымда,
Еңбек болды күткенім.*

*Кешегі бейбіт күндерде,
Арттым астық кенімді.
Талай айсыз түндерде,
Жолға шықтым сенімді.*

*Бұрынғыдан өзгеше,
Кенет жүгім көбейді,
Вагондарды кернесе,
«Мынауың артық демейді,*

*Ауылдан келді әскерге,
Арнап тондар тігілген.
Бірге келді будалар,
Азық-түлік киіммен.*

*Вагоным менің вагоным,
Білек жүктің мәнісін.
Азынаған паровоз,
Үдей берсін шабысың.*

*Мезгілінде біз жетсек.
Бермес жауға намысын.
Дүние жүзі естісін,
Біздің ердің дабысын*

*Бар керегі ерлердің,
Өз елімнен табылсын.
Екі талай кезеңде,
Халқым төкті бар күшін.*

*Қылышын сүйреп қыс келед.
Ақтайлақты аязбен.*

*Боран қонып, түстенеді
Мұз боп қатар алған дем.*

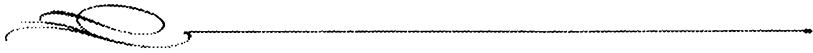
*Шықса, ерлер тон киіп,
Жалынар аяз бет сүйіп,
Фашистермен айқасса,
Жіберсін атын үйіріп.*

*Таз тырнадай жарбаңдап,
Тасбақадай тарбаңдап.
Фашистердің солдаты,
Жатсын жайрап күйініп.*

*Күшке біткен жаурыным,
Бұрқат күштің дауылын,
Көтер жүкті, тез көтер,
Әкеле бер ауылым.*

*Керек затын бауырдың.
Кезің осы жөнелтер,
Армияның көп жүгін,
Тез артайын — вагонге,
Тарт майданға дүлдүлім,
Ерлеріме сәлем де.*

МЕНІҢ КҮНІМ

*Жұмысшы, сенсің күнім жарқыраған,
Қолыңда болат балғаң жалтылдаған.
Шаңырқап, таңдай кеуіп шөлдегенде.
Күшіңнен бұлақ ағып, шөлім қанған.*

*Мен-дағы сен гүлденсең гүлденемін,
Құлдырап күннен-жүнге түрленемін.
Қайғырсаң, қапалансаң ортақ болам,
Қуансаң сенен бұрын мен күлемін.*

*Сенімен жаратылыс жасым құрдас,
Сен досым, жалғаны жоқ жаным сырлас.
Мұңымды, сыр, жырымды саған айтам.
Ақтармай ойдағымды көңлім тынбас.*

*Ақырын жас қаламым аяңдаса,
Басқадай желіп кетпей баяуласа.
Қызыл тіл, кешең шыққан, кінә сенде
Сияға қағаз беті боялмаса*

*Бәрі де сол күнәмнің заманыма
Өткен күн сендей маған қарады ма.
Бағыма әділ сыншы сендер өстің
Сына, үйрет, көмектес, талабыма.*

КЕЛ, ТУЫСҚАН!

*Москвадан келді ыстық леп,
-Тыңға жастар барады, - деп.
Қазақстан даласына,
Колхоз, совхоз арасына.*

*Жайды құшақ, байтақ дала,
Қуанышта ата-ана.
Тың далаға келді жолдас,
Өз баламыз — ленинишіл жас.*

*Құс ұшпаған, құйын жүрген,
Құлан жортпас, құла түзден.
Құлады егін, тасыды дән,
Жырладым мен шырқадым ән.*

*Кел туысқан, кел достар,
Басшымыз бар бізді қостар.
Адам атын шықтың ақтап,
Ер намысын қалдың сақтап.*

МАЙ СУРЕТІ

*Әлемнің шебер ұстасы,
Күннің де нұры тоғілді.
Тағдырдың тұтас тұтқасы,
Жер де маймен көңілді.*

*Күннің ұста болғаны.
Бар ғылымға берді жан.
Тұтқа боп жердің тұрғаны,
Адамға ана — қорек, нан.*

*Өліп, тәнін басқан сыз
Тірілді қайнап құмырсқа
Кіріскенін байқаңыз,
Өзінше о да жұмысқа,*

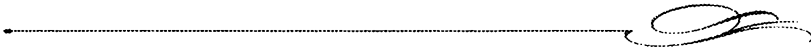
*Болмаған бірі өткен қыс,
Сыланды көлде аққу, қаз.
Дала, өзенде мың сан құс;
Жеткенін жырлар жәйлі жаз.*

*Тасыған өзен ашусыз,
Сабасына келіпті.
Сан түбірде қатқан мұз
От жаққандай еріпті,*

*Жер денесі балбырап,
Бусанып, балқып, терлеген,
Бұлақтар таудан жамырап,
Жарыса өзенге өрлеген,*

*Бақша, тоғай, ормандар,
Жарған жасыл жапырағын.
Бауырында сайрап бұлбұлдар,
Емізген киік лағын*

*Дала жасыл жамылды,
Кілем бе, әлде көрпе ме?*

*Алыптен адам ағылды,
Егіске ерте, кеште де.*

*Дала көркем егінмен,
Көтерілген тыңдағы.
Далаға күй боп төгілген.
Дән-әннің де ырзағы,*

*Тыңдағы елдің ұл қызы,
Тауды арқалап, қырға асқан.
Бұлар да қиял жұлдызы,
Жазсаң жазсап мың дастан.*

*Май десе күнді сеземін,
Күн десе, бақыт көремін.
Жаз десе гүлді теремін,
Осы ғой, өмір, керегің?*

ӨЛКЕНІҢ ӨРКЕНІ

*Көктен бұлт, орманнан күртік көшіп,
«Біз кеттік, хош-аман бол, елім» десіп.
Жайраңдап жас баладай еркелейді,
Жып-жылы жан тербеткен самал есіп.*

*Ғаламға құшағын кең ашады күн,
Шұғыласын бар жәндікке шашады күн.
Түсіріп қызыл күрең шымылдығын,
Арудай отауына жатады күн.*

*Жарындай жерді сүйіп, атады таң,
Орнынан түлік өріп, басар маң-маң.
Боз торғай көк жүзінде жырлап-жырлап
Асыр сап, ойнап, билер тоғайда аң.*

*Жап-жасыл орман, таудың жапырағы,
Ішіне барсаң, сені жасырады.
Бірі әнші, бірі күйші сансыз бұлбұл,
Бірінен бірі үнін асырады.*

*Аптақ сел, күркіреген өзен тасып,
Түбінен төбе, жардың аттап асып.
Көк сеңнің керуені ағыл-тегіл,
Ашумен бұрқан-талқан өтті ұласып.*

*Кең дала — қызу еңбек қазынасы,
Егін боп елдің ерлік қағидасы.
Дарынды дауылпаздар өрнегіне
Бөленген колхоз, совхоз жазирасы.*

*Кенелген дәулетіне табиғаттың,
Қуаты бейне тасқын адамзаттың.
Аударып қырда тыңды, ойда шымды,
Толқып жүр теңізінде бақыт шақтың*

АҚ ТЕҢІЗ

*Арқаның ақ теңізі толқып жатқан,
Ақ бидай желімен ойнап қанат қаққан.
Сұлу қыз, әсем жігіт бәрі сонда,
Егінге еңбегімен ән шырқатқан.*

*Ақ теңіз — алтын кірпік дәнді аймақ,
Сұлудай бұлтаңдайсың судыр ойнап.
Жырымды, жүрегімді жетелейсің,
Ойымда өлең мен жыр жатыр қайнап.*

*Қозалы, күрең шашақ қызыл бидай,
Кетуге қызығыңды тұрмын қимай.
Айқасқан алқаптарың көкәжиекке,
Кетерсің қызылдаса жерге сыймай.*

*Арқаның мен жырлаймын ақ теңізін,
Бұрысқа, нұрға толы алтын күзін.
Күркіреп комбайндар күй шерткенде,
Әлдилеп тербеткендей жердің жүзін.*

*Соңынан комбайнның келем еріп,
Қарқыны мол қимылын қызық көріп.
Майысып сары сабақ тербеледі,
Тұрғандай «кел, деп, — досым, кеуде керіп».*

*Нұрланып күн нұрымен мол денесі,
Кірді, әне, ақ теңізге қыр кемесі.
Ауырды алып, қиынды жеңіп шығу
Ежелден біздің елдің өнегесі.*

*Ән мен күй толқындаған, дала сайраң,
Жастардың көңілі шат, жүзі жайраң.
Шалқыған ақ теңіздің қойынында,
Топ жазбай комбайндар қанат жайған.*

*Ақ теңіз — ата қоныс мекеніміз,
Еңбектің ырысын теріп өтеміз біз,
Алдағы мақсат еткен нысанаға
Топ жазбай бір кісідей жетеміз біз.*

ТҮРКІСТАН ҚЫЗЫ

*Түркістан даласынан үн келеді,
Үнменен бірге қызыл күн келеді,
Қыз екен күн дегенім егін еккен,
Қыз жүрсе дала жайнап, гүлденеді.*

*Тау жарып күркіреді тракторы,
Жер тілер ұстарадай соқа тілі.
Сеялка тұқым сепсе таза сортты,
Аймалап, беттен сүйер күннің нұры.*

*Бозғыл бел, қара мақпал арқаларды,
Шарлады аспанның жас қалқалары.
Үн қосып бозторғайдың дауысына
Сұлу қыз рульдегі ән салады.*

*Даланың мінген ару бұғысына,
Көз салған батысы мен шығысына.
Аулымды жер жүзіне танытам деп,
Туған қыз Түркістанның ырысына.*

*Түркістан жері асыл алтын аймақ,
Қызу еңбек думаны алған жайлап,
Басқа елде мұндай қызды көргенім жоқ,
Тебініп темір тұлпар мінген сайлап.*

*Іске сәт, жолың болсын, қарындасым,
Толқындай төңкеріп өт жер құйқасын.
Егісте еткен ерен еңбегіңмен,
Күшейтіп тұрғандайсың жыр ұйқасын.*

*Қарағым қарақат көз қазақ қызы,
Туысым, жарқыраған жер жұлдызы.
Тиеді төбем көкке көрген сайын,
Шыққанда алтын себе жазғытұры.*

ТРАКТОРШЫ ҚАРЫНДАСҚА

Жүрекке жылы,
Көктемнің күні,
Жайқалар гүлі,
Әр жыл сайын тағы да,
Ормандай жайнап,
Бұлбұлдай сайрап,
Еңбегі қайнап,
Өмірдің қонар бағына
Табиғат байып,
Құшағын жайып,
Мейірің қанып,
Ойлар туар басыңнан.
Құз қойынын жылытып,
Таң сауырын ажырттып,
Дөңнің белін қырқып,
Теңерсің бозды жасылға.
Құлазып ұзақ,
Жатқан топырақ,
Жусан мен құрақ,
Жан кіріп ол да оянар.
Басталды ұлы іс,
Орнады құрылыс
Қаптады тың күш
Жастар жоқ бұдан жан аяр.
Арқаның бойын
Жайықтың ойып,
Алатау қойнын
Сайрандап жатыр трактор.
Далаға сыймай,
Жайқалды бидай,
Қараймын қимай,
Мықты болсаң жинап көр. |
Айтуға сәнді.
Осы бір әнді,
Тербетер жанды
Қарындас саған арнадым.
Қосылып саған,
Жырлауға барам,
Ақын ағам,
Келер деп мені күт, жаным!

КОМБАЙНШЫ ЖЫРЫ

*Совхозымның егіні мол шалқыған,
Араласам денем майдай балқыған.
Түлкі іздеген сонардағы аңшыдай
Жүре берем қалың десте артынан.
Десте-десте*

Егін кесте,

Басыы көшке

комбайн.

*Көп комбайн тұлпардай жер тарпыған,
Көп комбайн суңқардай бұлтта қалқыған.
Ақ теңіздің аршындаған кемесі
Ақ бидайды сабағынан арышқан.
Дала дарқан,*

Тасыды дән,

Шырқалды ән,

Әр дайым.

*Дала үніне мен де қосам әнімді,
Кемем кешер бұлттар менен сағымды.
Күн нұр шашты, ай алқасын төседі,
Қарсы алдым мен дән тойымен таңымды.
Таңым — жарқын,*

Саған халқым,

Құюға алтын,

Самғайын.

*Күркіреген күнге күшім теңелген,
Дауылға да, бұршаққа да бөгелмен.
Түйір бидай қымбат тамшы қанымдай,
Отан, сенің сарайыңа төгем мен.
Жедел басып,*

Келем тасып,

Күндей ашық.

Маңдайым.

АЯЗ АТА ТЫҢ ТӨРІНДЕ

*Түн ортасы тыңды аралап жүр едік,
Қалың қарды сырғышпенен күредік
Бір мезгілде аспан беті ашылды,
Бұлт тарқады тұрған көптен түнеріп*

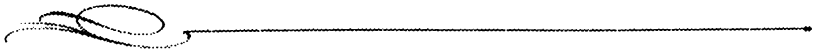
*Трактордың шамынан нұр төгілді,
Тракторшы күлімдейді көңілді,
Жаңа жылдың сәт сағаты соққанда
Аяз-ата тың төрінен көрінді.*

*Аяз-ата тыңда шалқып сөйледі,
Сақалының әрбір талы биледі.
Тұңғыш рет тыңға келген қария
Жалқауларды сөзіменен түйреді.*

*Жаңа жердің жаңа елдің кемі көп,
Кемшілікті түзететін сендер тек.
Ұлы - қызы Отанымның бас қосып,
Тың тағдырын шешіп жатыр жүйелеп.*

*Күні-түні тыңның жсырын жсырлаңдар,
Тайталасып, тақыстықпен тұрмаңдар.
Партияға берген антты ұмытпа
Тың жұмысын аяқтамай тынбаңдар.*

КОМБАЙН

*Алқа төс, алып құлаш, қамал қойын,
Кең кеуде, қабырғалы, сала мойын.
Елтілдек екпіндеген елеуішті
Тор көзді, бөгіре бас тұла бойың.*

*Қайнатқан жүрегіңді жалынды шоқ,
Денеңде қан жүрмеген бір мүшең жоқ
Тісіңнің тегеуіріні тас кескендей,
Көзің бар толған айдай дөп-дөңгелек.*

*Дейтіндейсің «Егінді өзім шабам,
Дән салып, қап толтырып, сабан қағам.
Берік ұста тізгінімді ертеңді — кеш
Жалықпай пайдаға асыр, еңбекші адам!»*

ЖҮГЕРІ

*О, жүгері, жүгері,
Арқаға да келдің бе?
Қуанды елдің жүрегі,
Қуандым мен де көрдім де.*

*Салалы сабақ сәулетті,
Жаяудың биік бойынан.
Желегіңді әсел тербетті,
Тердім меруерт қойныңнан.*

*Арқаның ару қызындай,
Бұлаңдайсың жүгері.
Құрақтарың қырындап.
Желге еркелей біледі.*

*Қабат-қабат көйлегің,
Судырайды әсібектей.
Зор қуаныш келгенің
Біз бағамыз жүдетпей.*

ТАРТУ

*Басталды бір ұлы той,
Алатаудың бауырында.
Тойға барсаң атқа мін.
Той Жамбылдың аулында.*

*Балуан күрес, ат шабыс,
Жер қайысқан қалың жсан.
Дауысынан тойшының,
Алатау, аспан жаңғырған.*

*Мауыты шапан кең қолтық,
Ұя бөрік ақсақал.
Күрең жорға мінгені,
Бөкен санды, бұйра жал.*

*Ақсақалдың қасында,
Той тойлаған топты жсан,
Бір жағында тау жара —
Ақындары ән салған.*

*Домбыра, қобыз құйқылжып,
Алатаудан асады.
Жорға мінген ақсақал,
Күркіреп әнге басады.*

*Сияқтанды көп халық
Тауға біткен қалың ну.
Осы нудың ішінен,
Көзге түсті бір сұлу.*

*Сұңғақ бойлы, қара көз,
Ақша беті алмадай.
Жібек мінез, бал тілді,
Шымыр дене балғадай.*

*Қыз құшақтап келеді
Үлкен қызыл кілемді.
Кілемді жайып салғанда,
Орман, тауға түр енді.*

*Ұшар шетте самолет,
Көкті жарып барады.
Қуатты біздің Армия,
Зеңбірек — қару-жарағы.*

*Оған жақын колхозшы,
Егін салған, мал баққан.
Комбайн мен трактор
Ең далаға шам жаққан.*

*Бір жағында темір жол —
Теңіз, тау, завод шахталар,
Даланың көркін кілемге,
Түсірген түгел жас қыздар.*

*Толқындаған көп халық,
Ынтамен көрді кілемді.
Сол кезде топ ішінен,
Құлаққа жайлы үн келді.*

*Терең ойлы сұлу қыз,
Сөз ағытты маржандай,
Тыңдай қалды жұрт үнсіз
Аузынан бал тамғандай.*

*-Алатаудың қызы едім,
Жібек кілем тоқыған.
Гүлден еңбек еткелі,
Үш жыл болды осыған.*

*Шыққан күні ұлы заң,
Қолға алып ек кілемді,
Заңмен бірге жүрекке,
Шеберлікпен нұр енді.*

*Көп қыздардың бірі едім,
Өмірге құмар жүрегім.
Қарт жыраудың тойына
Тартуым бұл кілемім.*

